TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2016 m. birželio 30 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — SESV 20 ir 21 straipsniai — Direktyva 2004/38/EB — 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktas — Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 — 12 straipsnis — Sąjungos piliečio šeimos narių teisė gyventi šalyje — Sąjungos piliečio ir trečiosios valstybės piliečio santuoka — Smurtas šeimoje — Santuokos nutraukimas Sąjungos piliečiui išvykus — Trečiosios valstybės piliečio, kuriam suteiktos Sąjungos pilietybę turinčių bendrų vaikų globos teisės, teisės gyventi šalyje išsaugojimas“

Byloje C-115/15

dėl *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius), Jungtinė Karalystė) 2015 m. vasario 25 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2015 m. kovo 6 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Secretary of State for the Home Department

prieš

N. A.,

dalyvaujant

Aire Centre,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė R. Silva de Lapuerta (pranešėja), teisėjai A. Arabadjiev, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund ir S. Rodin,

generalinis advokatas M. Wathelet,

posėdžio sekretorius K. Malacek, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2016 m. vasario 18 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— N. A., atstovaujamos solisitoriaus A. Gonzalez, baristerio B. Asanovic ir QC T. de la Mare,

— *Aire Centre*, atstovaujamo baristerio T. Buley ir QC R. Drabble, įgaliotų solisitorės L. Barratt,

* Proceso kalba: anglų.

— Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos V. Kaye ir M. Holt, padedamų baristerių B. Kennelly ir B. Lask,

— Danijos vyriausybės, atstovaujamos C. Thorning ir S. Wolff,

— Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos M. Bulterman ir C. Schillemans,

— Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

— Europos Komisijos, atstovaujamos M. Kellerbauer, M. Wilderspin, E. Montaguti ir C. Tufvesson,

susipažinęs su 2016 m. balandžio 14 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl SESV 20 ir 21 straipsnių, 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančios Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinančios direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 2004, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46, ir klaidų ištaisymas OL L 274, 2009, p. 47), 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punkto ir 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, 1968, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15) 12 straipsnio išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Secretary of State for the Home Department* (vidaus reikalų ministras) ir Pakistano pilietės N. A. ginčą dėl jos teisės gyventi Jungtinėje Karalystėje.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Direktyva 2004/38

3 Direktyvos 2004/38 15 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„Šeimos nariai turėtų būti teisiškai apsaugoti Sąjungos piliečio mirties, skyrybų, santuokos anuliavimo ar registruotos partnerystės nutraukimo atvejais. Tinkamai atsižvelgiant į šeimos gyvenimą ir žmogaus orumą bei tam tikrus reikalavimus, saugančius nuo piktnaudžiavimo, turėtų būti imamasi priemonių užtikrinti, kad tokiomis aplinkybėmis priimančiosios valstybės narės teritorijoje jau gyvenantys šeimos nariai išsaugotų savo teisę gyventi joje iš[s]kirtinai asmeniniu pagrindu.“

4 Šios direktyvos 2 straipsnyje „Apibrėžimai“ nustatyta:

„Šioje direktyvoje:

1) „Sąjungos pilietis“ – tai bet kuris asmuo, turintis valstybės narės pilietybę;

2) „šeimos narys“ – tai:
   a) sutuoktinis;

<...>

3) „priimančioji valstybė narė“ – tai valstybė narė, į kurią atvyksta Sąjungos pilietis, pasinaudodamas savo laisvo judėjimo ir gyvenimo teise“.

5 Direktyvos 3 straipsnio „Naudos gavėjai“ 1 dalyje nustatyta:

„Ši direktyva taikoma visiems Sąjungos piliečiams, kurie atvyksta į kitą valstybę narę, kurios piliečiai jie nėra, ir 2 straipsnyje [2 straipsnio 2 punkte] apibrėžtiems jų šeimos nariams, kurie juos lydi arba prisijungia prie jų.“

6 Direktyvos 7 straipsnio „Teisė gyventi šalyje ilgiau kaip tris mėnesius“ 1 ir 2 dalys suformuluotos taip:

„1. Visi Sąjungos piliečiai turi teisę gyventi kitos valstybės narės [teritorijoje] ilgiau kaip tris mėnesius, jei jie:

a) yra darbuotojai ar savarankiškai dirbantieji priimančiojoje valstybėje narėje, arba

b) turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje, arba

c)

— yra priimti į privačią arba valstybinę instituciją, akredituotą ar finansuojamą priimančiosios valstybės narės pagal savo įstatymų ar kitų teisės aktų praktiką, turėdami pagrindinį studijų kurso baigimo tikslą, įskaitant profesinį rengimą, ir

— turi visavertį sveikatos draudimą priimančiojoje valstybėje narėje ir užtikrina atitinkamą nacionalinę instituciją pateikdami deklaraciją ar kitokiu jų pasirinktu lygiaverčiu būdu, kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai, arba

d) yra Sąjungos pilietį, kuris atitinka a, b arba c punkto reikalavimus, lydintys ar kartu vykstantys šeimos nariai.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta gyvenimo šalyje teisė taikoma šeimos nariams, kurie nėra valstybės narės piliečiai, lydintiems ar vykstantiems kartu su Sąjungos piliečiu priimančiojoje valstybėje narėje, jei toks Sąjungos pilietis atitinka 1 dalies a, b arba c punkto reikalavimus.“

7 Direktyvos 2004/38 12 straipsnyje „Gyvenimo šalyje teisės išlikimas šeimos nariams mirus arba išvykus Sąjungos piliečiui“ nustatyta:

„1. Nepažeidžiant antros pastraipos, Sąjungos piliečio mirtis ar išvykimas iš priimančiosios valstybės narės neturi įtakos jo šeimos narių, kurie yra valstybės narės piliečiai, gyvenimo šalyje teisei.

Prieš įgydami nuolatinio gyvenimo teisę atitinkami asmenys turi atitikti 7 straipsnio 1 dalies a, b, c arba d punktuose nustatytus reikalavimus.

2. Nepažeidžiant antros pastraipos, Sąjungos piliečio mirtis neturi įtakos jo šeimos narių, kurie nėra valstybės narės piliečiai ir kurie kaip šeimos nariai gyveno priimančiojoje valstybėje narėje bent vienerius metus iki Sąjungos piliečio mirties, gyvenimo šalyje teisei.

Prieš įgydami nuolatinio gyvenimo šalyje teisę atitinkami asmenys turi įrodyti, kad yra darbuotojai arba savarankiškai dirbantieji arba kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir priimančioje valstybėje narėje turi visavertį sveikatos draudimą arba kad jie yra priimančiojoje valstybėje narėje jau sukurtos šiuos reikalavimus atitinkančio asmens šeimos nariai. „Pakankami ištekliai“ – tai 8 straipsnio 4 dalyje apibrėžti ištekliai.

Tokie šeimos nariai išlaiko savo teisę gyventi šalyje išskirtinai sau asmeniškai.

3. Sąjungos piliečio išvykimas iš priimančiosios valstybės narės arba jo mirtis nereiškia teisės gyventi šalyje praradimo jo vaikams ar vienam iš tėvų, kuris faktiškai globoja vaikus, neatsižvelgiant į pilietybę, jei vaikai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir mokosi švietimo įstaigoje, iki jų mokslų užbaigimo.“

8 Direktyvos 2004/38 13 straipsnio „Gyvenimo šalyje teisės išlikimas šeimos nariams skyrybų, santuokos anuliavimo ar registruotos partnerystės nutraukimo atvejais“ 2 dalyje nustatyta:

„Nepažeidžiant antros pastraipos, Sąjungos piliečio išsiskyrimas, santuokos panaikinimas ar jo registruotos partnerystės pagal 2 straipsnio 2 dalies b punktą nutraukimas neturi įtakos jo šeimos narių, kurie nėra valstybės narės piliečiai, [teisei gyventi šalyje,] jei:

a) iki skyrybų, santuokos panaikinimo ar registruotos partnerystės pagal 2 straipsnio 2 dalies b punktą nutraukimo proceso pradžios santuoka ar registruota partnerystė truko ne trumpiau kaip trejus metus, įskaitant vienerius metus priimančiojoje valstybėje narėje arba

b) sutuoktinių arba partnerių pagal 2 straipsnio 2 dalies b punktą sutarimu arba teismo nutarimu sutuoktinis arba partneris, kuris nėra valstybės narės pilietis, globoja Sąjungos piliečio vaikus [sutuoktiniui arba partneriui, kuris nėra valstybės narės pilietis, suteiktos Sąjungos piliečio vaikų globos teisės], arba

c) tai apsprendė [lėmė] ypač sunkios aplinkybės, pvz., smurtas šeimoje, išlaikant santuoką arba registruotą partnerystę, arba

d) sutuoktinių arba partnerių pagal 2 straipsnio 2 dalies b punktą sutarimu arba teismo nutarimu sutuoktinis arba partneris, kuris nėra valstybės narės pilietis, turi teisę matytis su nepilnamečiu vaiku, jei teismas nusprendė, kad tai turi būti atliekama priimančiojoje valstybėje narėje, ir tiek ilgai, kiek reikia.

Prieš įgydami nuolatinio gyvenimo [šalyje] teisę atitinkami asmenys turi įrodyti, kad yra darbuotojai arba savarankiškai dirbantieji arba kad jie turi pakankamai išteklių sau ir savo šeimos nariams, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai ir priimančioje valstybėje narėje turi visavertį sveikatos draudimą arba kad jie yra priimančiojoje valstybėje narėje jau sukurtos šiuos reikalavimus atitinkančio asmens šeimos nariai. „Pakankami ištekliai“ – tai 8 straipsnio 4 dalyje apibrėžti ištekliai.

Tokie šeimos nariai išlaiko savo teisę gyventi šalyje išskirtinai asmeniškai.“

9 Minėtos direktyvos 14 straipsnio „Teisės gyventi šalyje išlaikymas“ 2 dalyje nustatyta:

„Sąjungos piliečiai ir jų šeimos nariai 7, 12 ir 13 straipsniuose numatytą teisę gyventi šalyje [turi] tol, kol jie atitinka ten nustatytus reikalavimus.

<...>“

Reglamentas Nr. 1612/68

10 Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio pirmoje pastraipoje nustatyta:

„Valstybės narės piliečio, dirbančio arba dirbusio kitos valstybės narės teritorijoje, vaikai turi būti priimti į tos šalies bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiai, jeigu vaikai gyvena toje šalyje.“

Nacionalinė teisė

11 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalis į nacionalinę teisę perkelta *Immigration (European Economic Area) Regulations 2006* (2006 m. Imigracijos Europos ekonominėje erdvėje (EEE) taisyklės, toliau – 2006 m. taisyklės) 10 straipsniu.

12 Konkrečiau, pagal 2006 m. taisyklių 10 straipsnio 5 dalį, norėdamas išsaugoti teisę gyventi šalyje santuokos nutraukimo atveju, atitinkamas asmuo turi atitikti tam tikrus reikalavimus, įskaitant reikalavimą nebebūti reikalavimus atitinkančio asmens arba Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE) piliečio, santuokos nutraukimo momentu turinčio teisę nuolat gyventi šalyje, šeimos narys.

13 Pagal 2006 m. taisykles „reikalavimus atitinkantis asmuo“ – tai EEE pilietis, kuris gyvena Jungtinėje Karalystėje kaip darbo ieškantis asmuo, samdomas darbuotojas, savarankiškai dirbantis asmuo, pakankamų išteklių turintis asmuo ar studentas.

14 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą taip pat matyti, kad Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje numatyta vieno iš vaiko tėvų išvestinė teisė gyventi šalyje pagal nacionalinės teisės sistemą įtvirtinta 2006 m. taisyklių 15A straipsnyje; šiame straipsnyje iš esmės nustatyta:

„(1) Jei asmeniui (toliau – A) netaikomos išimtys ir jeigu jis atitinka šių taisyklių 2, 3, 4, 4A ar 5 dalyse nustatytas sąlygas, A turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje tol, kol atitinka reikšmingas sąlygas.

<...>

(3) A atitinka šioje dalyje nustatytas sąlygas, jeigu:

(a) A yra EEE piliečio (toliau – vienas iš tėvų, EEE pilietis) vaikas;

(b) A gyveno Jungtinėje Karalystėje tol, kol vienas iš tėvų, EEE pilietis, gyveno Jungtinėje Karalystėje kaip darbuotojas ir

(c) A mokosi Jungtinėje Karalystėje ir joje mokėsi nuo tada, kai vienas iš tėvų, EEE pilietis, atvyko į Jungtinę Karalystę.

(4) A atitinka šioje dalyje nustatytas sąlygas, jeigu:

(a) A turi asmens, atitinkančio 3 dalyje nustatytas sąlygas (toliau –susijęs asmuo), globos teisę ir

(b) jeigu A turėtų išvykti iš šalies, susijęs asmuo negalėtų tęsti mokslų Jungtinėje Karalystėje.

<...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

15 N. A. yra Pakistano pilietė; 2003 m. rugsėjo mėn. ji susituokė su Vokietijos piliečiu K. A. ir 2004 m. kovo mėn. sutuoktiniai persikėlė į Jungtinę Karalystę.

16 Vėliau sutuoktinių santykiai ėmė blogėti. N. A. kelis kartus patyrė smurtą šeimoje.

17 2006 m. spalio mėn. K. A. išvyko iš bendrų namų, o 2006 m. gruodžio mėn. išvyko iš Jungtinės Karalystės.

18 Kol gyveno Jungtinėje Karalystėje, K. A. dirbo ir pagal darbo sutartį, ir savarankiškai.

19 Sutuoktiniai turi dvi dukteris – M. A. ir I A. Jos gimė Jungtinėje Karalystėje atitinkamai 2005 m. lapkričio 14 d. ir 2007 m. vasario 3 d. ir turi Vokietijos pilietybę.

20 K. A. teigė nutraukęs santuoką su N. A. pagal 2007 m. kovo 13 d. Karačyje (Pakistanas) paskelbtą *talaq*. 2008 m. rugsėjo mėn. N. A. pradėjo procesą dėl santuokos nutraukimo Jungtinėje Karalystėje. Jis buvo užbaigtas 2009 m. rugpjūčio 4 d. N. A. buvo suteiktos abiejų vaikų išimtinės globos teisės.

21 M. A. ir I. A mokosi Jungtinėje Karalystėje atitinkamai nuo 2009 m. sausio mėn. ir 2010 m. rugsėjo mėn.

22 Vidaus reikalų ministras – gyvenimo šalyje klausimus spręsti kompetentinga institucija – sprendime, priimtame išnagrinėjus N. A. pateiktą prašymą suteikti teisę nuolat gyventi Jungtinėje Karalystėje, nusprendė, kad N. A. neturi teisės gyventi Jungtinėje Karalystėje.

23 N. A. dėl šio sprendimo pateiktas ieškinys buvo atmestas.

24 N. A. kreipėsi į *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber)* (Aukštesnysis teismas, Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius); šis išnagrinėjo jos nurodytus tris teisinius pagrindus, kuriais N. A. grindžia savo prašymą suteikti teisę gyventi Jungtinės Karalystės teritorijoje.

25 Pirma, šis teismas nusprendė, kad N. A. negali išsaugoti savo teisės gyventi Jungtinėje Karalystėje pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalį, nes santuokos nutraukimo dieną K. A. šioje valstybėje narėje nebesinaudojo Sutartyse įtvirtinta savo teise, o tokia sąlyga išplaukia iš minėtos nuostatos ir 1985 m. vasario 13 d. Sprendimo *Diatta* (267/83, EU:C:1985:67).

26 N. A. manė, kad vis dėlto ši sąlyga numatyta ne tam, kad ja būtų galima remtis siekiant išsaugoti teisę gyventi šalyje pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalį, ir dėl šio aspekto pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme.

27 Antra, *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber)* (Aukštesnysis teismas, Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius) nusprendė, kad, vadovaujantis Sąjungos teise, N. A. vis dėlto turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje pagal SESV 20 straipsnį, kaip Teisingumo Teismas jį išaiškino 2011 m. kovo 8 d. Sprendime *Ruiz Zambrano* (C-34/09, EU:C:2011:124), ir pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį.

28 Vidaus reikalų ministras dėl šio *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber)* (Aukštesnysis teismas, Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius) sprendimo aspekto pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme. Nors vidaus reikalų ministras pripažįsta, kad M. A. ir I A., kaip Sąjungos pilietės, turi teises pagal SESV 20 ir 21 straipsnius, remdamasis 2013 m. spalio 10 d. Sprendimu *Alokpa ir Moudoulou* (C-86/12, EU:C:2013:645) jis laikosi nuomonės, kad šios teisės nebūtų pažeistos, jeigu M. A. ir I. A. „faktiškai privalėtų išvykti iš Sąjungos teritorijos apskritai“, nes nagrinėjamu atveju šie vaikai neprivalėtų to padaryti, kadangi jie turi teisę gyventi valstybėje narėje,

kurios pilietybę turi, t. y. Vokietijos Federacinėje Respublikoje. Dėl Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu grindžiamos teisės gyventi šalyje vidaus reikalų ministras laikosi nuomonės, kad pagal šią nuostatą reikalaujama, jog vienas iš tėvų, Sąjungos pilietis, būtų priimančiojoje valstybėje narėje tuo metu, kai vaikas pradeda mokytis, bet nagrinėjamu atveju ši sąlyga taip pat neįvykdyta.

29 Galiausiai, trečia, *Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber)* (Aukštesnysis teismas, Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius) konstatavo, kad atsisakius suteikti N. A. teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje, jos dukterys M. A. ir I. A. būtų priverstos išvykti iš šios valstybės narės kartu su savo motina, nors jai suteiktos išimtinės jų globos teisės, taip pat išsiuntus šiuos vaikus būtų pažeistos 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 8 straipsnyje įtvirtintos jų teisės, ir patenkino N. A. pagal šią nuostatą pareikštą reikalavimą. Šios sprendimo dalies vidaus reikalų ministras neskundė.

30 Šiomis aplinkybėmis *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius)) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar trečiosios [valstybės] pilietis, buvęs Sąjungos piliečio sutuoktinis, siekdamas išsaugoti teisę toliau gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalį, privalo įrodyti, kad santraukos nutraukimo momentu buvęs sutuoktinis naudojosi Sutartyse įtvirtintomis teisėmis toje valstybėje narėje?

2. Ar ES pilietis turi ES teisėje įtvirtintą teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal SESV 20 ir 21 straipsnius, jeigu vienintelė ES valstybė, kurioje pilietis turi teisę gyventi, yra jo pilietybės valstybė, bet kompetentingo teismo priimtu sprendimu buvo nustatyta, kad išsiuntus pilietį iš priimančiosios valstybės narės į jo pilietybės valstybę būtų pažeistos jo teisės pagal [Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos] 8 straipsnį ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį?

3. Jeigu antrajame klausime minimas ES pilietis yra vaikas, ar vienas iš tėvų, kuriam suteiktos išimtinės to vaiko globos teisės, turi išvestinę teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jei išsiuntus tą vieną iš tėvų iš priimančiosios valstybės narės kartu turėtų išvykti ir vaikas?

4. Ar vaikas turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį (dabar Reglamento Nr. 492/2011/ES 10 straipsnis), jeigu vienas iš vaiko tėvų, Sąjungos pilietis, dirbęs priimančiojoje valstybėje narėje, išvyksta iš priimančiosios valstybės narės prieš vaikui pradedant mokytis toje valstybėje narėje?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

31 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad trečiosios valstybės pilietis, nutraukęs santuoką su Sąjungos piliečiu, kurio smurtą patyrė santuokoje, gali išsaugoti teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal šią nuostatą pagrindu, jeigu santuoka nutraukta po to, kai sutuoktinis, Sąjungos pilietis, išvyko iš šios valstybės narės.

32 Pagal Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktą santuokos nutraukimas nelemia Sąjungos piliečio šeimos narių, kurie nėra valstybės narės piliečiai, teisės gyventi šalyje netekimo, jei „tai apsprendė [lėmė] ypač sunkios aplinkybės, pvz., smurtas šeimoje, išlaikant santuoką arba registruotą partnerystę“.

33 Reikia išnagrinėti, kokios šios nuostatos taikymo sąlygos, ir, be kita ko, ar jeigu, kaip pagrindinėje byloje, trečiosios valstybės pilietis santuokoje patyrė Sąjungos piliečio, su kuriuo santuoką nutraukė, smurtą, Sąjungos pilietis turi gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kaip numatyta Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje, iki santuokos nutraukimo dienos, kad minėtas trečiosios valstybės pilietis galėtų remtis šios direktyvos 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktu.

34 Šiuo klausimu pažymėtina, kad Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs dėl Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos a punkto, kad jeigu Sąjungos pilietybę turintis sutuoktinis išvyksta iš priimančiosios valstybės narės, kad įsikurtų kitoje valstybėje narėje ar trečiojoje šalyje, iki teismo proceso dėl santuokos nutraukimo pradžios, sutuoktinio, trečiosios valstybės piliečio, išvestinė teisė gyventi valstybėje narėje, vadovaujantis Direktyvos 7 straipsnio 2 dalimi, pasibaigia išvykus sutuoktiniui, Sąjungos piliečiui, todėl nebegali būti išsaugota remiantis šios direktyvos 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos a punktu (šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Singh ir kt.*, C-218/14, EU:C:2015:476, 62 punktą).

35 Iš tiesų tokiomis aplinkybėmis dėl to, kad išvyko sutuoktinis, Sąjungos pilietis, priimančiojoje valstybėje narėje likęs sutuoktinis, trečiosios valstybės pilietis, jau prarado teisę joje gyventi. Taigi vėliau pateikus prašymą nutraukti santuoką ši teisė negali būti atkurta, nes Direktyvos 2004/38 13 straipsnyje nurodytas tik esamos teisės gyventi šalyje „išlaikymas“ (žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Singh ir kt.*, C-218/14, EU:C:2015:476, 67 punktą).

36 Šiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas konstatavo, kad trečiosios valstybės piliečio sutuoktinis, turintis Sąjungos pilietybę, turi gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kaip numatyta Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje, iki teismo proceso dėl santuokos nutraukimo pradžios, kad šis trečiosios valstybės pilietis galėtų reikalauti išsaugoti teisę gyventi šioje valstybėje narėje, remdamasis šios direktyvos 13 straipsnio 2 dalimi (2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Singh ir kt.*, C-218/14, EU:C:2015:476, 66 punktas).

37 Šios išvados taikytinos ir pagrindinės bylos aplinkybėms, aiškinant Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktą.

38 Iš tiesų reikia atsižvelgti į tai, kad ši nuostata yra Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalyje, tad minėtą nuostatą reikia aiškinti ne savarankiškai, bet siejamą su 13 straipsnio 2 dalies pirma pastraipa.

39 Šiuo klausimu primintina, kad siekiant nustatyti Sąjungos teisės nuostatos taikymo sritį reikia atsižvelgti į jos sąvokas, kontekstą ir tikslus (2013 m. spalio 10 d. Sprendimo *Spedition Welter*, C-306/12, ES:C:2013:650, 17 punktas).

40 Ir iš Direktyvos 2004/38 13 straipsnio pavadinimo, ir iš jo 2 dalies formuluotės matyti, kad teisės gyventi šalyje, kurią pagal šią nuostatą turi Sąjungos piliečio šeimos nariai, neturintys valstybės narės pilietybės, išsaugojimas numatytas visų pirma santuokos nutraukimo atvejais, todėl, jeigu įvykdytos šioje nuostatoje nustatytos sąlygos, teisė gyventi šalyje dėl santuokos nutraukimo neprarandama.

41 Taip pat dėl šios nuostatos konteksto pažymėtina, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalis yra Teisingumo Teismo nusistovėjusioje praktikoje įtvirtinto principo, kad pagal Direktyvą 2004/38 teisės atvykti į valstybę narę ir joje gyventi suteikiamos ne visiems trečiųjų valstybių piliečiams, o tik tiems, kurie yra Sąjungos piliečio, kuris, naudodamasis teise laisvai judėti, apsigyveno kitoje nei savo pilietybės valstybėje narėje, „šeimos nariai“, kaip jie suprantami pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 punktą (žr., be kita ko, 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Singh ir kt.*, C-218/14, EU:C:2015:476, 51 punktą), išimtis.

42 Iš tiesų Direktyvos 2004/38 13 straipsnio dalyje nustatyti išimtiniai atvejai, kai santuokos nutraukimas nelemia atitinkamo trečiosios valstybės piliečio teisės gyventi šalyje pagal Direktyvą 2004/38 netekimo, nors po santuokos nutraukimo minėti asmenys nebeatitinka šios direktyvos 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų reikalavimų, be kita ko, reikalavimo būti Sąjungos piliečio „šeimos narys“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punktą.

43 Reikia pridurti, kad Direktyvos 2004/38 12 straipsnyje (jame konkrečiai aptariamas šeimos narių teisės gyventi šalyje išsaugojimas Sąjungos piliečio mirties ar išvykimo atveju) galimybė šeimos nariams, neturintiems valstybės narės pilietybės, išsaugoti teisę gyventi šalyje numatyta tik Sąjungos piliečio mirties atveju, bet ne jo išvykimo iš priimančiosios valstybės narės atveju.

44 Taip pat reikia konstatuoti, kad priimdamas šią direktyvą Sąjungos teisės aktų leidėjas nenumatė ypatingos apsaugos Sąjungos piliečio išvykimo iš priimančiosios valstybės narės atvejais dėl, be kita ko, ypač sunkios tokio piliečio šeimos narių, neturinčių valstybės narės pilietybės, padėties, analogiškos numatytai Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies c punkte.

45 Galiausiai dėl Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies tikslo pažymėtina, kad ši nuostata atitinka šios direktyvos 15 konstatuojamojoje dalyje įtvirtintą tikslą teisiškai apsaugoti šeimos narius Sąjungos piliečio mirties, santuokos nutraukimo, anuliavimo ar registruotos partnerystės nutraukimo atvejais, imantis priemonių užtikrinti, kad tokiomis aplinkybėmis priimančiosios valstybės narės teritorijoje jau gyvenantys šeimos nariai išsaugotų savo teisę gyventi joje išskirtinai asmeniniu pagrindu.

46 Šiuo klausimu pažymėtina, kad iš Direktyvos 2004/38 genezės, konkrečiau, iš Europos Parlamento ir Tarybos pasiūlymo dėl direktyvos dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje aiškinamojo memorandumo (COM/2001/0257 (*final*)) matyti, kad pagal Sąjungos teisę, galiojusią prieš priimant Direktyvą 2004/38, santuoką nutraukęs sutuoktinis galėjo netekti teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje.

47 Į tai atsižvelgus, šiame pasiūlyme dėl direktyvos nurodyta, kad numatyta nuostata – dabartine Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalimi – siekiama suteikti tam tikrą teisinę apsaugą trečiųjų valstybių piliečiams, kurių teisė gyventi šalyje siejama su santuokos sukurtu šeiminiu ryšiu ir kurie dėl to gali būti šantažuojami grasinant santuokos nutraukimu, ir kad tokia apsauga būtina tik tuo atveju, kai santuoka neatšaukiamai paskelbiama nutraukta, nes faktinis gyvenimas skyrium neturi įtakos sutuoktinio, trečiosios valstybės piliečio, teisei gyventi šalyje.

48 Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad, atsižvelgiant į Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies formuluotę, kontekstą ir tikslą, šios nuostatos įgyvendinimas, įskaitant Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punkte nustatytą teisę, priklauso nuo atitinkamų asmenų santuokos nutraukimo.

49 Taip pat darytina išvada, kad Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punkto aiškinimas, pagal kurį trečiosios valstybės pilietis galėtų remtis šioje nuostatoje įtvirtinta teise, nes jo sutuoktinis, Sąjungos pilietis, gyveno priimančiojoje valstybėje narėje, kaip nustatyta Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje, ne iki teismo proceso dėl santuokos nutraukimo pradžios, bet ilgiausiai iki smurto šeimoje momento, prieštarauja pažodiniam, sisteminiam ir teleologiniam Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies aiškinimui.

50 Tad jeigu, kaip pagrindinėje byloje, trečiosios valstybės pilietis santuokoje patyrė Sąjungos piliečio, su kuriuo santuoką nutraukė, smurtą, Sąjungos pilietis turi gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kaip numatyta Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje, iki proceso dėl santuokos nutraukimo pradžios dienos, kad minėtas trečiosios valstybės pilietis galėtų remtis šios direktyvos 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktu.

51 Remiantis tuo, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti: Direktyvos 2004/38 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktą reikia aiškinti taip, kad trečiosios valstybės pilietis, nutraukęs santuoką su Sąjungos piliečiu, kurio smurtą patyrė santuokoje, negali išsaugoti teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal šią nuostatą, jeigu teismo procesas dėl santuokos nutraukimo pradėtas po to, kai sutuoktinis, Sąjungos pilietis, išvyko iš šios valstybės narės.

Dėl ketvirtojo klausimo

52 Ketvirtuoju klausimu, kurį reikia nagrinėti antrą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį reikia aiškinti taip, kad vaikas ir vienas iš tėvų, trečiosios valstybės pilietis, turintis išimtines vaiko globos teises, pagal šią nuostatą turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu, kaip yra pagrindinėje byloje, kitas iš tėvų yra Sąjungos pilietis ir dirbo šioje valstybėje narėje, tačiau išvyko iš jos prieš vaikui pradedant joje mokytis.

53 Pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį valstybės narės piliečio, dirbančio arba dirbusio kitos valstybės narės teritorijoje, vaikai turi būti priimti į tos valstybės narės bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai, jeigu vaikai gyvena šios valstybės teritorijoje.

54 Darbuotojo migranto vaikų teisę lankyti švietimo įstaigą priimančiojoje valstybėje narėje pagal šią nuostatą lemia vaiko apsigyvenimas priimančiojoje valstybėje narėje, nes vaikai, kurie apsigyveno šioje valstybėje narėje kaip darbuotojo migranto šeimos nariai, kaip ir darbuotojo migranto vaikai, kurie nuo gimimo gyvena valstybėje narėje, kurioje jų tėvas ar motina dirba ar dirbo, gali naudotis tokia teise šioje valstybėje narėje (šiuo klausimu žr. 2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Teixeira*, C-480/08, EU:C:2010:83, 45 punktą).

55 Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu ypač siekiama užtikrinti, kad darbuotojo, kuris yra valstybės narės pilietis, vaikai, net jeigu darbuotojas nebedirba pagal darbo sutartį priimančiojoje valstybėje narėje, galėtų mokytis ir prireikus baigti mokslus šioje valstybėje (2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Teixeira*, C-480/08, EU:C:2010:83, 51 punktas).

56 Iš tiesų, kaip matyti iš pačios Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnio formuluotės, ši teisė ne tik suteikiama darbuotojų migrantų vaikams, bet ir taikoma buvusių darbuotojų migrantų vaikams. Taigi vaikų teisė į vienodą požiūrį, kiek tai susiję su teise lankyti švietimo įstaigą, nepriklauso nuo to, ar jų tėvas arba motina išsaugo darbuotojo migranto statusą priimančioje valstybėje narėje (šiuo klausimu žr. 2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Teixeira*, C-480/08, EU:C:2010:83, 50 punktą).

57 Be to, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė nepriklauso nuo jo tėvų teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, nes pagal šią nuostatą tik reikalaujama, kad vaikas būtų gyvenęs su savo tėvais arba vienu iš tėvų valstybėje narėje tuo metu, kai bent vienas iš tėvų joje gyveno kaip darbuotojas (šiuo klausimu žr. 2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Ibrahim et Secretary of State for the Home Department*, C-310/08, EU:C:2010:80, 40 punktą).

58 Šiuo klausimu pažymėtina, kad buvusių darbuotojų migrantų vaikų galimybės tęsti mokslus priimančiojoje valstybėje narėje, nors jų tėvai joje nebegyvena, pripažinimas prilygsta šių vaikų teisės gyventi šalyje, nesusijusios su jų tėvams suteikta teise gyventi šalyje, pripažinimui, nes ši teisė pagrįsta minėtu 12 straipsniu (2010 m. vasario 23 d. Sprendimo *Ibrahim et Secretary of State for the Home Department*, C-310/08, EU:C:2010:80, 41 punktas).

59 Taigi iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį nereikalaujama, kad tam, jog vaikas galėtų pasinaudoti šioje nuostatoje numatyta teise, vienas iš tėvų, buvęs darbuotojas migrantas, tuo metu, kai vaikas pradeda mokytis ar studijuoti, vis dar gyventų priimančiojoje valstybėje narėje ar liktų gyventi šios valstybės narės teritorijoje.

60 Nagrinėjamu atveju iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad ieškovės pagrindinėje byloje sutuoktinis K. A. gyveno Jungtinėje Karalystėje ir joje dirbo pagal darbo sutartį arba savarankiškai nuo tada, kai pora atvyko į šią valstybę narę, iki to laiko, kai išvyko iš Jungtinės Karalystės, t. y. nuo 2004 m. kovo mėn. iki 2006 m. gruodžio mėn.

61 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą taip pat matyti, kad poros dukterys M. A. ir I A. gimė Jungtinėje Karalystėje ir gyvena šioje valstybėje narėje nuo savo gimimo.

62 M A. ir I. A. yra buvusio darbuotojo migranto vaikai, nuo gimimo gyvenantys valstybėje narėje, kurioje dirbo jų tėvas, todėl atitinka sąlygas, būtinas norint remtis Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsniu.

63 Taigi tokiomis kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis buvusio darbuotojo migranto vaikas, kuris nuo gimimo gyvena priimančiojoje valstybėje narėje, turi teisę, pirma, pradėti mokytis arba tęsti mokslus šioje valstybėje narėje pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį ir, antra, dėl to turi ta pačia nuostata grindžiamą teisę gyventi šalyje. Tai, ar tuo metu, kai vaikas pradėjo mokytis, vienas iš tėvų, buvęs darbuotojas migrantas, gyveno minėtoje valstybėje narėje, šiuo požiūriu neturi jokios reikšmės.

64 Galiausiai pagal Teisingumo Teismo praktiką teisė lankyti švietimo įstaigą apima darbuotojo migranto arba buvusio darbuotojo migranto vaiko savarankišką teisę gyventi šalyje, kai šis vaikas pageidauja tęsti studijas priimančioje valstybėje narėje, ir vieno iš tėvų, kuris faktiškai rūpinasi šiuo vaiku, analogišką teisę gyventi toje valstybėje narėje (žr. 2013 m. birželio 13 d. Sprendimo *Hadj Ahmed*, C-45/12, EU:C:2013:390, 46 punktą).

65 Tokiomis kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis, kai vaikai pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį turi teisę tęsti mokslus priimančiojoje valstybėje narėje, nors juos globojantys tėvai gali netekti teisės gyventi šalyje, atsisakius tokiems tėvams suteikti galimybę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, kol jų vaikai mokosi, šie galėtų netekti Sąjungos teisės aktų leidėjo jiems pripažintos teisės (šiuo klausimu žr. 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimo *Baumbast ir R*, C-413/99, EU:C:2002:493, 71 punktą).

66 Nagrinėjamu atveju iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad N. A. suteiktos išimtinės vaikų globos teisės.

67 N. A. faktiškai rūpinasi M. A. ir I. A., todėl ji taip pat turi teisę gyventi šalyje pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį.

68 Remiantis visa tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti: Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį reikia aiškinti taip, kad vaikas ir vienas iš tėvų, trečiosios valstybės pilietis, turintis išimtines vaiko globos teises, pagal šią nuostatą turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu, kaip yra pagrindinėje byloje, kitas iš tėvų yra Sąjungos pilietis ir dirbo šioje valstybėje narėje, tačiau išvyko iš jos prieš vaikui pradedant joje mokytis.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

69 Antruoju ir trečiuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 20 ir (arba) 21 straipsnius reikia aiškinti taip, kad pagal juos teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje suteikiama ir nepilnamečiam Sąjungos piliečiui,

nuo gimimo gyvenančiam šioje valstybėje narėje, kurios pilietybės jis neturi, ir vienam iš tėvų, trečiosios valstybės piliečiui, kuriam suteiktos išimtinės šio vaiko globos teisės, jeigu pagal nacionalinę arba tarptautinę teisę šie asmenys turi teisę gyventi minėtoje valstybėje narėje.

70 Pirmiausia reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką SESV 20 straipsniu kiekvienam asmeniui, turinčiam valstybės narės pilietybę, yra suteikiamas Sąjungos piliečio statusas; jis valstybių narių piliečiams yra pagrindinis statusas (žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458, 31 punktą ir 2011 m. kovo 8 d. Sprendimo *Ruiz Zambrano*, C-34/09, EU:C:2011:124, 41 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).

71 Tuo remdamasis Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad SESV 20 straipsniu draudžiamos nacionalinės priemonės, kuriomis iš Sąjungos piliečių atimama galimybė veiksmingai naudotis tuo, kas sudaro Sąjungos piliečio statuso suteikiamų teisių esmę (2011 m. kovo 8 d. Sprendimo *Ruiz Zambrano*, C-34/09, EU:C:2011:124, 42 punktas).

72 Kriterijus dėl atimtos galimybės naudotis tuo, kas sudaro Sąjungos piliečio statuso suteikiamų teisių esmę, yra labai specifinis, nes juo apibūdintos situacijos, kai, nepaisant to, kad joms netaikoma su trečiųjų valstybių piliečių teise gyventi susijusi antrinė teisė, išimties tvarka negalima atsisakyti pripažinti trečiosios valstybės piliečio, kuris yra Sąjungos piliečio šeimos narys, teisės gyventi šalyje, nes priešingu atveju būtų paneigtas jo turimos Sąjungos pilietybės veiksmingumas, jei dėl tokio nepripažinimo Sąjungos pilietis faktiškai privalėtų išvykti iš Sąjungos teritorijos apskritai ir iš jo būtų atimtos galimybės veiksmingai naudotis tuo, kas sudaro Sąjungos piliečio statuso suteikiamų teisių esmę (žr. 2011 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Dereci ir kt.*, C-256/11, EU:C:2011:734, 66 ir 67 punktus).

73 Kalbant apie tokias aplinkybes, kokios susiklostė pagrindinėje byloje, pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, kad, kaip konstatuota šio sprendimo 68 punkte, pagal Reglamento Nr. 1612/68 12 straipsnį ir ieškovė pagrindinėje byloje, ir jos dukterys turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje.

74 Pirmoji sąlyga, būtina norint pasinaudoti teise gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal SESV 20 straipsnį, kaip Teisingumo Teismas išaiškino 2011 m. kovo 8 d. Sprendime *Ruiz Zambrano* (C-34/09, EU:C:2011:124), t. y. kad atitinkamas asmuo neturėtų teisės gyventi šioje valstybėje narėje pagal Sąjungos antrinę teisę, nagrinėjamu atveju neįvykdyta.

75 Dėl SESV 21 straipsnio primintina, kad pagal šią nuostatą teisė gyventi valstybių narių teritorijoje suteikiama kiekvienam Sąjungos piliečiui, laikantis „Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų“.

76 Konkrečiau kalbant, tai tokie apribojimai ir sąlygos, kurie numatyti Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 2 dalyje ir, be kita ko, tai sąlyga asmeniui turėti pakankamai išteklių, kad per savo gyvenimo šalyje laikotarpį jis netaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai, ir turėti visavertį sveikatos draudimą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b punktą.

77 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad šioje nuostatoje įtvirtintą formuluotę „turėti pakankamai išteklių“ reikia aiškinti taip, kad pakanka, jog Sąjungos piliečiai disponuotų tokiais ištekliais, kuriais juos gali aprūpinti, be kita ko, trečiosios valstybės pilietis, ir šioje nuostatoje nenumatyta jokių šių išteklių kilmės reikalavimų (2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Singh ir kt.*, C-218/14, EU:C:2015:476, 74 punktas).

78 Vadinasi, jeigu M. A. ir I. A. atitinka šioje direktyvoje, pirmiausia jos 7 straipsnio 1 dalyje, nustatytas sąlygas pačios arba dėl savo motinos (tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), pagal SESV 21 straipsnį ir Direktyvą 2004/38 kaip Vokietijos pilietės jos turi teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje.

79 Galiausiai Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad jeigu teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje vadovaujantis SESV 21 straipsniu ir Direktyva 2004/38 suteikiama kitos valstybės narės mažamečiam piliečiui, atitinkančiam sąlygas, nustatytas šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b punkte, pagal šias nuostatas vienam iš tėvų, kuris faktiškai rūpinasi šiuo piliečiu, leidžiama gyventi kartu su juo priimančiojoje valstybėje narėje (žr. 2013 m. spalio 10 d. Sprendimo *Alokpa ir Moudoulou*, C-86/12, EU:C:2013:645, 29 punktą).

80 Iš tiesų Teisingumo Teismas konstatavo, kad jeigu vienam iš vaiko tėvų, valstybės narės ar trečiosios valstybės piliečiui, faktiškai globojančiam Sąjungos nepilnamečiu piliečiu, kuris pagal SESV 21 straipsnį ir Direktyvą 2004/38 turi teisę gyventi šalyje, būtų neleista apsigyventi kartu su šiuo vaiku priimančioje valstybėje narėje, vaiko teisė apsigyventi šalyje prarastų prasmę, nes tam, kad mažametis vaikas galėtų pasinaudoti teise gyventi šalyje, jis privalo galėti būti lydimas asmens, kuris juo faktiškai rūpinasi, ir šis asmuo dėl šios priežasties turi turėti teisę gyventi kartu su vaiku priimančiojoje valstybėje narėje visą laiką (žr. 2004 m. spalio 19 d. Sprendimo *Zhu ir Chen*, C-200/02, EU:C:2004:639, 45 punktą ir 2013 m. spalio 10 d. Sprendimo *Alokpa ir Moudoulou*, C-86/12,EU:C:2013:645, 28 punktą).

81 Remiantis tuo, kas išdėstyta, į antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti taip:

— SESV 20 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal jį teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje nesuteikiama nei nepilnamečiam Sąjungos piliečiui, nuo gimimo gyvenančiam šioje valstybėje narėje, kurios pilietybės jis neturi, nei vienam iš tėvų, trečiosios valstybės piliečiui, kuriam suteiktos išimtinės šio vaiko globos teisės, jeigu šie asmenys turi teisę gyventi minėtoje valstybėje narėje pagal Sąjungos antrinės teisės nuostatą.

— SESV 21 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal jį minėtas nepilnametis Sąjungos pilietis turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu atitinka Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas; tai patikrinti turi nacionalinis teismas. Tokiu atveju pagal tą pačią nuostatą vienas iš tėvų, faktiškai globojantis vaiką, gali kartu su juo gyventi priimančioje valstybėje narėje.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

82 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančios Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinančios direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB, 13 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos c punktą reikia aiškinti taip, kad trečiosios valstybės pilietis, nutraukęs santuoką su Sąjungos piliečiu, kurio smurtą patyrė santuokoje, negali išsaugoti teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje pagal šią nuostatą, jeigu teismo procesas dėl santuokos nutraukimo pradėtas po to, kai sutuoktinis, Sąjungos pilietis, išvyko iš šios valstybės narės.**

2. **1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje 12 straipsnį reikia aiškinti taip, kad vaikas ir vienas iš tėvų, trečiosios valstybės pilietis, turintis išimtines vaiko globos teises, pagal šią nuostatą turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu, kaip yra pagrindinėje byloje, kitas iš tėvų yra Sąjungos pilietis ir dirbo šioje valstybėje narėje, tačiau išvyko iš jos prieš vaikui pradedant joje mokytis.**

3. **SESV 20 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal jį teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje nesuteikiama nei nepilnamečiam Sąjungos piliečiui, nuo gimimo gyvenančiam šioje valstybėje narėje, kurios pilietybės jis neturi, nei vienam iš tėvų, trečiosios valstybės piliečiui, kuriam suteiktos išimtinės šio vaiko globos teisės, jeigu šie asmenys turi teisę gyventi minėtoje valstybėje narėje pagal Sąjungos antrinės teisės nuostatą.**

   SESV 21 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal jį minėtas nepilnametis Sąjungos pilietis turi teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu atitinka Direktyvos 2004/38 7 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas; tai patikrinti turi nacionalinis teismas. Tokiu atveju pagal tą pačią nuostatą vienas iš tėvų, faktiškai globojantis vaiką, gali kartu su juo gyventi priimančioje valstybėje narėje.

Parašai.